

საპროტესტო აქციების დროს უხამსობის პოლიტიკური ელემენტის რეგულირების პრობლემა ქართულ სამართლებრივ სივრცეში

I. შესავალი

გამოხატვის თავისუფლება, უფლება მოიძიო, მიიღო და გაავრცელო ინფორმაცია და იდეები ნებისმიერი საშუალებით და საზღვრების გარეშე, დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს ქვაკუთხედი.¹ იგი დაცულია საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით და საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით.

გამოხატვის თავისუფლება არ არის აბსოლუტური უფლება და ექვემდებარება შეზღუდვას, თუკი შეზღუდვას აქვს ლეგიტიმური საჯარო მიზანი და არის აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში.² „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონი შინაარსობრივად არეგულირებს გამოხატვის თავისუფლებას და მე-9 მუხლში ჩამოთვლის იმ შესაძლო ლეგიტიმურ მიზნებს, რის გამოც შეიძლება შეიზღუდოს იგი. მათ შორის ერთ-ერთია შემთხვევა, თუკი სიტყვა ან გამოხატვა ეხება უხამსობას,³ რომელიც ლეგიტიმური მიზნებიდან ყველაზე საკამათო და ბუნდოვანია, განსაკუთრებით მაშინ, თუკი უხამსობა გამოიყენება პოლიტიკური აზრის გამოხატვისას. პრაქტიკაში საჯარო პროტესტების დროს ხშირად ადამიანებს აჯარიმებენ სწორედ უხამსობის გამო.⁴

კვლევის მიზანია „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტით განსაზღვრული უხამსობის შინაარსობრივი ფარგლების დადგენა, ასევე მისი პრაქტიკული გამოყენების

¹ General Comment No.34 on Article 19: Freedoms of Opinion and Expression, CCPR/C/GC/34, 2011, para. 1.

² *Perinçek v. Switzerland* [ECtHR], App. No. 27510/08, 15 October 2015, para. 124.

³ „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი.

⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 18 აპრილის დადგენილება N4/2242-23. თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 10 მარტის დადგენილება N4/1500-23. თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2022 წლის 25 მარტის დადგენილება N4/1277-22; თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 30 მაისის დადგენილება N4/3626-23.

და საპროტესტო აქციების დროს ადმინისტრაციული წესით დაკავების შემთხვევებში ეროვნული სასამართლოების მიერ მისი განმარტების პრობლემების იდენტიფიცირება.

II. უხამსობის სამართლებრივი დეფინიციის საქართველოს კანონმდებლობაში

„სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტით, შეიძლება დანესდეს სიტყვისა და გამოხატვის შინაარსობრივი რეგულირება, თუ ეს ეხება უხამსობას. ნორმის დისპოზიციის თანახმად, ერთ-ერთი ლეგიტიმური მიზანი, რითაც შეიძლება შეიზღუდოს საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით დადგენილი სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება, უხამსობაა. დებულების შინაარსის დასადგენად საჭიროა მისი სისტემური ინტერპრეტაცია. იმავე კანონის პირველი მუხლის „ვ“ ქვეპუნქტის მიხედვით, უხამსობა განიმარტება როგორც „განცხადება, რომელსაც არა აქვს პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან სამეცნიერო ღირებულება და რომელიც უხეშად ლახავს საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ეთიკურ ნორმებს“.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს შეფასებით, ზოგადად მორალის (და, შესაბამისად, უხამსობის) დეფინიციის უნივერსალური ცნება არ არსებობს, კანონისმიერი დეფინიციის მიხედვით კი, ამა თუ იმ გამოხატვის უხამსობად მიჩნევის საკითხს განსაზღვრავს საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებული ეთიკური ნორმები.⁵ ამასთან, სხვა პირთა უფლებებისა თუ რეპუტაციის დასაცავად უხამსობის შეზღუდვა და შესაბამისად, გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა დასაშვებია არა ყოველთვის, არამედ მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში.⁶

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი არ მოიცავს უხამსობის შინაარსობრივი რეგულირების რაიმე წესს და იგი უშვებს მხოლოდ ამგვარ შესაძლებლობას.⁷ რეგულირება მოცემულია საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა

⁵ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 20 თებერვლის გადაწყვეტილება №ას-1278-1298-2011.

⁶ *Bumbeș v. Romania* [ECtHR], App. No. 18079/15, 3 May 2022, paras. 62-65; *Stoll v. Switzerland* [ECtHR], App. No. 69698/01, 10 December 2007, para. 101.

⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 4 ოქტომბრის N2/21/1305 განჩინება საქმეზე, „კონსტანტინე ჩაჩანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

კოდექსის 166-ე მუხლში, რომელიც საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილას უხამსობისათვის კონკრეტულ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს. კერძოდ, იგი წვრილმან ხულიგნობაში მოაქცევს საზოგადოებრივ ადგილებში ლანძღვა-გინებას, მოქალაქეებზე შეურაცხყოფელ გადაკიდებას და სხვა ამგვარ მოქმედებას, რომელიც არღვევს საზოგადოებრივ წესრიგსა და მოქალაქეთა სიმშვიდეს. აღსანიშნავია, რომ საპროტესტო აქციების დროს უხამსობის გამო დაკავება და სანქცირება ხდება სწორედ საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 166-ე მუხლით.

III. უხამსობის რეგულირების ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა

მოსამართლე ჯონ მარშალ ჰარლან მეორის აზრით, მართალია, ზოგიერთი სიტყვები უფრო უსიამოვნოა, თუმცა ხშირად „ერთი ადამიანის ვულგარულობა სხვისი ღირსება“⁸. უხამსობის ვიწრო განმარტება და ნორმის გამოყენება პრაქტიკაში ხშირად არღვევს ადამიანის უფლებებსა და გამოხატვის თავისუფლებას. როდესაც გამოხატვა შეიცავს უხამსობას, ეს არ გამოირიცხავს დაცვას, ხოლო ბლანკეტურად შეზღუდვა დაარღვევს ადამიანის უფლებებს, განსაკუთრებით მაშინ, თუ ეს გამოხატვა შეიცავს პოლიტიკურ ელემენტს და მიზანს. თუ უხამსი ენა ან სიმბოლიკა გამოიყენება სტილისტური მიზნებისთვის, ის არ შეიძლება შეიზღუდოს.⁹

მსგავსი პოზიცია გაიზიარა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ და ფერადის საქმეში დაადგინა, რომ ენის უხამსობა არასწორად იყო გაცნალებული მის კონტექსტისა და მიზნისგან: უხამსი ენა გამოიყენეს ინდივიდებმა როგორც სტილისტური ინსტრუმენტი, რათა გამოეხატათ უარი სამშენებლო პროექტზე.¹⁰ ევროსასამართლო ასევე ხშირად აღნიშნავს, რომ შიდასახელმწიფოებრივი სასამართლოები თავიანთ გადაწყვეტილებებში არ განიხილავენ იმას, ადამიანები თავიანთი ქცევით ან გამოხატვით რამდენად აფერხებენ საზოგადოებრივ ცხოვრებას და რამდენად ინვევენ არეულობას.¹¹ თუკი ინდივიდების ქცევა მშვიდობიანი და პასიურია, მათ მშვიდად უჭირავთ ექსპრომტი ბანერები ისე, რომ არ არიან აგრესიულები პოლიციისა და გამველელების მიმართ, ან სხვაგვარად იქცევიან ისე, რომ ეს არ შეიძლება ჩაითვალოს ჩვეულებრივი საზოგა-

⁸ Cohen v. California, 403 U.S. 15 (1971) (Harlan J., Concurring).

⁹ Peradze and Others v. Georgia [ECtHR], App. No. 5631/16 15 December 2022 para 37

¹⁰ იქვე para. 44.

¹¹ იქვე, para. 43; Obote v. Russia [ECtHR], App. No. 58954/09, 19 November 2019.

დოებრივი ცხოვრების დარღვევად, ბლანკეტურად უხამსობის შემზღუდველი ნორმის გამოყენება დაარღვევს გამოსატვის თავისუფლებას.¹²

სასამართლო ასევე აფასებს საზოგადოებრივ კონტექსტს უხამსობის შემცველი გამოსატვის შესაფასებლად. უფრო ზუსტად იმას, თუ როგორ აღიქმება გამოყენებული ფრაზები ან სიმბოლიკა ზოგადად საზოგადოებაში. მაგალითად, ნაცისტური სიმბოლიკის გამოყენება გერმანიაში არის აბსოლუტურად მიუღებელი და ე.წ. „საკომუნიკაციო ტაბუა“, შესაბამისად მსგავსი გამოსატვა არ არის დაცული ევროკონვენციის მე-10 მუხლით.¹³ კონტექსტის შეფასებისას, ასევე მნიშვნელოვანია კრიტიკისა და შეურაცხყოფის განსხვავება, – შესაძლებელია კონკრეტულ ინდივიდს ან სიმბოლოს იხსენიებდე, მაგრამ თუკი ის გამოსატვას უკმაყოფილებას ზოგადი პოლიტიკის მიმართ, სრულად ჯდება გამოსატვის თავისუფლებაში. დაკოსტას საქმეში მეგაფონით უცენზურო სიტყვების ყვირილი და შემდგომში დროშის დანვა ევროსასამართლომ მიიჩნია გამოსატვის თავისუფლებად, რადგან აღნიშნული მიემართებოდა კონკრეტულ პოლიტიკას და მიუხედავად იმისა, რომ ზოგს შეიძლება ჰქონდეს „დამცირების ძლიერი განცდა“, ეს არ არის ლეგიტიმური საფუძველი შეზღუდო გამოსატვა.¹⁴ საქართველოში არსებობს კონკრეტული ტერმინები, რომლებიც ფართოდ გამოიყენება სასაუბრო ენაში ვინმეს ან რაღაცის შეურაცხყოფისთვის ან უბრალოდ უკმაყოფილების ემოციურად გამოსატვის მიზნით. პარალელი შეგვიძლია გაივლოს კაკაბაძის საქმეზე, სადაც შინაგან საქმეთა მინისტრის მიმართ გამოყენებული უცენზურო სიტყვა არ იქნა მიჩნეული სასამართლოს უპატივცემულობად.¹⁵

უფრო დიდია დაცვის სტანდარტი, თუკი კრიტიკა მიემართება საჯარო პირებს. ნებისმიერ შემთხვევაში დემოკრატიულ საზოგადოებაში საჯარო ხელისუფლებამ უფრო მეტი ტოლერანტობა უნდა გამოიჩინოს იმათ მიმართ, ვინც გამოსატვას კრიტიკულ აზრს მნიშვნელოვანი საზოგადო მოღვაწეების შესახებ, მაშინაც კი, თუ ეს მოსაზრებები გამოსატვულია არაზომიერად ან პროვოკაციულად,¹⁶ განსაკუთრებით მაშინ, თუკი ეს მოსაზრებები მიმართულია სახელმწიფო

¹² Peradze and Others v. Georgia, [ECtHR], App. No. 5631/16 15 December 2022, para. 47.

¹³ Nix v. Germany [ECtHR], App. No. 35285/16, 5 March 2018.

¹⁴ Frago Dacosta v. Spain [ECtHR], App. No. 27926/21, 8 July 2023.

¹⁵ Kakabadze and Others v. Georgia [ECtHR], App. No. 1484/07, 2 October 2012, para. 89.

¹⁶ Marques de Moraes v. Angola, No. 1128/2002, UN Human Rights Committee, 29 March 2005, paras. 3.9, 6.8. Lopes Gomes da Silva v. Portugal, [ECtHR], App. No. 37698/97, 28 September 2000, paras. 30-31; Von Hannover v. Germany (no. 2) [ECtHR], App. nos. 40660/08 and 60641/08, 7 February 2012, paras. 109-113; Observer and Guardian v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 13585/88, 26 November 1991, para. 59; General Comment No.34 on Article 19: Freedoms of Opinion and Expression, CCPR/C/GC/34, 2011, para. 11.

ლიდერების ან პოლიტიკური ფიგურებისადმი.¹⁷ რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, გამოხატვა სარგებლობს მეტი დაცულობით, თუკი მას შეაქვს წვლილი საზოგადოებისთვის საინტერესო პოლიტიკურ დებატში და არის ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსის ნაწილი.¹⁸

IV. უხამსობის რეგულირების პრაქტიკა აშშ-ის სასამართლო პრაქტიკაში

აშშ-ის კონსტიტუციის პირველი შესწორების შესახებ სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, უხამსობა კატეგორიულად არ შეიძლება აიკრძალოს, მაგრამ შეიძლება დარეგულირდეს მრავალ სიტუაციაში.¹⁹ ისტორიულად, ბილნი სიტყვები მიიჩნეოდა მკრეხელურად და დასჯადად.²⁰ 1942 წელს მოსამართლე ფრენსის ვ. მერფიმ ასეთი პოზიცია დაიკავა „საბრძოლო სიტყვების“ გადანაცვების თავის ცნობილ პასაჟში: „არსებობს მეტყველების გარკვეული კარგად განსაზღვრული და ვიწრო შეზღუდული კლასები, რომელთა პრევენცია და დასჯა არასოდეს ყოფილა რაიმე საკონსტიტუციო პრობლემა, მათ შორისაა, უხამსი, ბილნი, გარყვნილი, ცილისმწამებლური და შეურაცხმყოფელი ან „მებრძოლი“ სიტყვები“²¹.

თითქმის 30 წლის შემდეგ აშშ-ის უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანი არ შეიძლება დაისჯილიყო იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც კალიფორნიის სასამართლოს შენობაში მას ეცვა ქურთუკი წარწერით – “Fuck the Draft”.²² ომის სანაღმდეგო მიტინგზე გამოსვლაში მსგავსი ტერმინის გამოყენებისთვის სასამართლომ გააუქმა ნასამართლობა და მიიჩნია დაცულ სფეროდ.²³ სასამართლომ ასევე დაასკვნა, რომ „აღმაშფოთებელი“ ენა ერაცის ომში დაღუპული ჯარისკაცის დაკრძალვის მახლობლად გამოსახულ ბანერებზე, იყო გამოხატვა საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვან საკითხზე, რომელიც დაცვის სპეციალური ობიექტია, კონსტიტუციის პირველი შესწორებით.²⁴

¹⁷ Omur Cagdas Ersoy v. Turkey [ECtHR], App. No. 19165/19, 15 October 2021; Lingens v. Austria [ECtHR], App. No. 9815/82, 8 July 1986.

¹⁸ Olafsson v. Iceland [ECtHR], App. No. 58493/13, 16 March 2017.

¹⁹ Zoller, 2009, 904; Place, 2002, 50-59.

²⁰ Bachman, 2022, 68.

²¹ Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568 (1942).

²² Cohen v. California, 403 U.S. 15 (1971).

²³ Hess v. State of Indiana, 414 U.S. 105 (1973).

²⁴ Snyder v. Phelps, 562 U.S. 443 (2011).

ამერიკული სასამართლოები რეგულარულად მიიჩნევენ, რომ დაცული გამოხატვა მოიცავს პოლიციისთვის უხამსი შეურაცხყოფის შეძახილს და შეურაცხმყოფელი სიტყვების გამოყენებას საპროტესტო ნიშნებზე შეკრებებსა და მანიფესტაციებზე. უმაღლესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პირველი შესწორება იცავს საპროტესტო აქციის დროს პოლიციელების მიმართ უხამსი ყვირილის უფლებას, ვინდაინ აღნიშნული სიტყვა არ იყო მიმართული კონკრეტული პოლიციელისკენ მუქარის ან დაშინების მიზნით, და რომ ეს არ იყო ძალადობის მოწოდება.²⁵ ეს დაცვა მაშინაც მოქმედებს, თუკი ოფიცერი საფრთხეს გრძნობდა: ოფიცრის ჩვენება იმის შესახებ, რომ მას საფრთხე ემუქრებოდა, არ იყო საკმარისი იმის დასამტკიცებლად, რომ მოსაუბრის ენა შესაძლოა ძალადობის გაღვივების მიზეზი ყოფილიყო.²⁶

V. ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსი

პოლიტიკური პროტესტის დროს ხშირია უხამსი ფრაზების ან სიმბოლიკის გამოყენება, რისი მიზანიც არის პროტესტისა და დამოკიდებულების გამოხატვა.²⁷ მას არ გააჩნია საზოგადოებაში არეულობის შემოტანის მიზანი. მორალის სახელით სახელმწიფოები ხშირად ზღუდავენ ლეგიტიმურ გამოხატვას, განსაკუთრებით პოლიტიკური მოწინააღმდეგეებისა და ოპოზიციური აქციების მონაწილეების შემთხვევაში.²⁸ ნორმის ინტერპრეტაციისას სასამართლოებმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ გამოხატვის კონტექსტი და მიზანი, რათა არაპროპორციულად არ შეზღუდონ გამოხატვის თავისუფლება. როგორც მოსამართლე ჰარლანმა აღნიშნა: „მთავრობებმა შესაძლოა მალე გამოიყენონ კონკრეტული სიტყვების ცენზურა, როგორც არაპოპულარული შეხედულებების გამოხატვის აკრძალვის ხელსაყრელი ნილაბი“²⁹. ამ მხრივ, მნიშვნელოვანია, განიმარტოს, რა არის ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსი, რადგან ევროსასამართლო და აშშ-ის სასამართლოები კონტექსტის შეფასებისას სწორედ ამ კრიტერიუმს იყენებენ. ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსის განმარტება რთული და კომპლექსურია, მთლიანად პოლიტიკური მეცნიერებების არსებობის მიზანიც

²⁵ City of Houston v. Hill, 482 U.S. 451 (1987), Hartman v. Moore, 547 U.S. 250 (2006).

²⁶ United States v. Stevens, 847 F.3d 1236 (10th Cir. 2017).

²⁷ იხ., Ming-tak Chew, 2025, 84; Ljung, 2014, 185.

²⁸ იხ., „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის განცხადება – „ქართული ოცნება პროტესტის უფლების ბევრ ასპექტს სამართალდარღვევად აცხადებს – დაჩქარებული ცვლილებები ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში“, <<https://gyla.ge/post/qartuli-ocneba-protestis-uflebis-bevr-aspeqts-zgudavs>> [09.09.25]

²⁹ Cohen v. California, 403 U.S. 15 (1971) (Harlan J., Concurring).

სწორედ ამ იდეების განმარტება და გაგებაა. თუმცა იურიდიული მიზნებისთვის შესაძლებელია მისი გამარტივება და შესაბამისად გაგება.

პოლიტიკა, მისი ფართო გაგებით, არის საქმიანობა, რომლის მეშვეობითაც ადამიანები ქმნიან, ინარჩუნებენ და ცვლიან ზოგად წესებს, რომლითაც ისინი ცხოვრობენ.³⁰ ტერმინი „პოლიტიკური“ ისეთივე ძველია, როგორც დასავლელი ცივილიზაცია. იგი მომდინარეობს ბერძნული სიტყვიდან „პოლის“, რომელიც აღნიშნავს კონკრეტული ტიპის ადამიანების საზოგადოებას.³¹ ტერმინი თავდაპირველად ნიშნავდა სასახლეს ქალაქის ცენტრში, მაგრამ დროთა განმავლობაში შინაარსობრივად მოიცვა მთელი ქალაქი, მათ შორის, სოფლის მცხოვრებლებიც, რომლებიც მონაწილეობდნენ საქალაქო ვაჭრობასა და პოლიტიკაში.³² პოლიტიკურის პირველადი მაგალითი და შესაბამისად, ტერმინის ცენტრალური ან ფოკუსური მნიშვნელობა არის საზოგადოება.³³ თანამედროვე საზოგადოებაშიც, როდესაც რაღაცას პოლიტიკურს უწოდებენ, ეს ნიშნავს ძალაუფლებისა და მატერიალური სიკეთეების განაწილების ჭიდილს სხვადასხვა ხალხებსა და ადამიანთა ჯგუფებს შორის, ის ასახავს ცხოვრებას სახელმწიფოსა და კანონის ქვეშ, ან უფრო მარტივად ვინ რას იღებს, როდის, სად, როგორ და რატომ.³⁴ პოლიტიკური დისკურსი კი, შესაბამისად, არის იდეების გაცვლა სწორედ ხსენებულ საკითხზე. მაშინ, როცა მეტაფორებს საკლასო დისკურსში შეიძლება ჰქონდეს საგანმანათლებლო ფუნქცია, მეტაფორები პოლიტიკაში იმოქმედებს პოლიტიკურ კონტექსტში, მაგალითად, პოლიტიკურ ოპონენტებზე თავდასხმის, პოლიტიკის წარმოჩენის ან პოლიტიკური ძალაუფლების ლეგიტიმაციის კონტექსტში.³⁵ შესაბამისად, საუბარი ამ ყველაფერზე, მისი ფონოლოგიის, სინტაქსის, მნიშვნელობის, მეტყველების, სტილის ან რიტორიკის, სასაუბრო ურთიერთქმედებების, ტექსტისა და საუბრის სხვა თვისებების მიუხედავად, აუცილებლად პოლიტიკური დისკურსის ნაწილია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი თვისებები შეიძლება იყოს პოლიტიკურად კონტექსტუალიზებული.³⁶

რაც შეეხება „სიჯანსაღის“ განმარტებას, არისტოტელესთვის ჯანსაღი ნიშნავდა იმას, რაც ჯანმრთელობას, ან სხეულის ერთიანობას ინარჩუნებდა.³⁷

³⁰ Heywood, 2019, 34.

³¹ იხ., Polis, Encyclopedia Britannica <<https://www.britannica.com/topic/polis>> [09.09.25]

³² Hansen, Nielsen, 2004, 39-40.

³³ Miller, 1980, 61.

³⁴ Rom, Hidaka, Walker, 2022, 9.

³⁵ Mio, 1997, 117. იხ., Zeng, Tay, Ahrens, 2020.

³⁶ Van Dijk, 1997.

³⁷ არისტოტელე, 2021, წ. IV, თავი I.

ფუნქციური სამოქალაქო საზოგადოება, ჰეგელის განმარტებით, იყო თანამედროვე სოციალური ცხოვრების სფერო, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა სოციალურ ინსტიტუტსა და გაერთიანებას, როგორიცაა, ბაზრები, მენარმეობა და ნებაყოფლობითი ორგანიზაციები, ანუ სამოქალაქო საზოგადოება არის ის სფერო, სადაც ინდივიდები ატარებენ საკუთარ ინტერესებს და ეწევიან ეკონომიკურ საქმიანობას, ადგილი სადაც ადამიანები მიისწრაფიან თავიანთი უფლებების რეალიზაციისთვისა და განვითარებისთვის.³⁸

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო ფრაზას – „ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსი“ – როგორც ასეთი, არ იყენებს, თუმცა მისი პრეცედენტული სამართლის ანალიზით შესაძლებელია კონკრეტული ჩარჩოების განსაზღვრა. პოლიტიკური გამოხატვა დაცვის ყველაზე ძლიერი დონით სარგებლობს, რადგან ის დემოკრატიის სასიცოცხლო მნიშვნელობის სვეტად მიიჩნევა და მოიცავს ისეთ იდეებსაც კი, რომლებიც შეიძლება შოკისმომგვრელი, შეურაცხმყოფელი ან შემამოფრთხილებელი იყოს.³⁹ ჯანსაღი დისკურსი, ამ გაგებით, ღია და ენერგიული დებატებია, რომელიც მთავრობის და საზოგადოებრივი ნორმების კრიტიკის საშუალებას იძლევა და ამავდროულად, არაძალადობრივ და დემოკრატიულ პრინციპებზეა დაფუძნებული. სასამართლო გამორიცხავს დაცვიდან გამონათქვამებს, რომლებიც სიძულვილს, ძალადობას აღვივებს ან სხვაგვარად არღვევს სხვათა უფლებებს, მკაფიო ზღვარს ავლებს ძლიერ დებატებსა და მავნე რიტორიკას შორის.⁴⁰ პოლიტიკური გამოხატვის შეზღუდვები დაშვებულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი კანონიერია, ლეგიტიმურ მიზანს ისახავს და მკაცრად პროპორციულია, რაც უზრუნველყოფს, რომ რეგულირება არ ახშობდეს დემოკრატიულ ჩართულობას.⁴¹ ამრიგად, სასამართლოს იურისპრუდენციაში ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსი ხასიათდება პლურალიზმით, ტოლერანტობით და სხვათა უფლებების პატივისცემით, რაც დემოკრატიული საზოგადოების ფუნქციონირების აუცილებელი პირობაა.

ყოველივე ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსში წვლილის შეტანა უნდა ნიშნავდეს პროცესში ისეთ მონაწილეობას, რომელიც არ არღვევს საზოგადოების ფუნქციონირებასა და მთლიანობას. მაგალითად, ფიზიკური ძალადობრივი ქმედება განხორციელებული საზოგადოების რომელიმე წევრის მიმართ, ვერ იქნება ჯანსაღ პოლიტიკურ დისკურსში წვრი-

³⁸ Hegel, 2001, §§ 182, 189, 198, 212, 252, 254.

³⁹ Handyside v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 5493/72, 7 December 1976, para. 49; Observer and Guardian v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 13585/88, 26 November 1991, para. 59.

⁴⁰ Perinçek v. Switzerland [ECtHR], App. No. 27510/08, 15 October 2015, paras. 204-228.

⁴¹ იხ., Gegenava, 2022, 101-103; Johnson, 2000, 4-6.

ლის შეტანა, რადგან ის საზოგადოების მთლიანობას და მშვიდობას არღვევს, სახელმწიფო გადატრიალებისკენ მოწოდების მსგავსად. თუმცა კონკრეტული კონტექსტის გათვალისწინებით, უხამსი ტერმინოლოგიის, გინების გამოყენება მმართველობის წინააღმდეგ პროტესტის გამოხატვის ან მანიფესტაციის დროს, შეიძლება იყოს ჯანსაღ პოლიტიკურ დისკურსში წვრილის შეტანა.

VI. საქართველოს სასამართლო პრაქტიკა

კონკრეტული გამოხატვის უხამსად მიჩნევისას სახელმწიფოს აქვს შესაძლებლობა დასაჯოს პირი ადმინისტრაციული წესით. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს უხამსობის დეფინიცია, კერძოდ, გამოხატვა რომელსაც „არა აქვს პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან სამეცნიერო ღირებულება“, კონკრეტული განსაზღვრება და დაყოფა, თუ რას ნიშნავს ეს ჩამოთვლილი ოთხი ასპექტი, ხშირ შემთხვევაში გამოხატვის თავისუფლება არაპროპორციულად იზღუდება, განსაკუთრებით ისეთ შემთხვევებში, როდესაც გამოხატვა შეიძლება იყოს უხამსი, მაგრამ შეიცავდეს პოლიტიკურ ელემენტს. მნიშვნელოვანია შეფასდეს სასამართლო პრაქტიკა და ის, რამდენად სწორად განმარტავს ჯანსაღ პოლიტიკურ დისკურსში წვლილის შეტანას სამართალშემფარდებელი ან საერთოდ აქცევს თუ არა ყურადღებას მას.

არაპროპორციული შეზღუდვა მოხდა ფერადის საქმეში, როდესაც მერიასთან პროტესტის დროს ინდივიდები იყენებდნენ უხამს ენას, რათა გაეპროტესტებინათ თბილისის ცენტრში მშენებლობა. ისინი დააპატიმრეს საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 166-ე მუხლის საფუძველზე. სასამართლო აღიარებდა, რომ მომიტიנגები სარგებლობდნენ ევროკონვენციის მე-10 და მე-11 მუხლებით გათვალისწინებული უფლებებით, მაგრამ ამტკიცებდა, რომ ისინი შეიძლება შეიზღუდოს პროპორციული წესით ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად, თუ ეს შეზღუდვა აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში. საზოგადოებაში გინება პირდაპირ ექვემდებარებოდა სასკ-ის 166-ე მუხლს და მათ პროტესტში ჩარევა ხდებოდა საზოგადოებრივი წესრიგისა და საზოგადოებრივი ზნეობის დაცვის მიზნით. თბილისის საქალაქო სასამართლომ დაადგინა, რომ დამამცირებელი ენის გამოყენება უბრალო უხამსობაა, „რომელსაც არ აქვს ყოველგვარი პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან მეცნიერულ ღირებულება“. სასამართლოს განმარტებით, „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, უხამსობა არ შეიძლება იყოს ხელის შეწყობი საჯარო დებატების ცივილიზებულად ჩატარების და ასეთი გამონათქვა-

მეზის შეზღუდვა არაა განმცხადებლის გამოხატვის თავისუფლების უფლების ხელყოფა. იმის გამო, რომ ინდივიდების მიერ გამოყენებული დამამცირებელი ენა განსაკუთრებით დიდი შეურაცხყოფაა ქართულ საზოგადოებაში, გამოთქმა ვერ გადმოსცემს რაიმე კონკრეტულ აზრს და ხელს ვერ უწყობს საჯარო დებატებს. ამ გამოხატვის შეზღუდვა საზოგადოებრივი წესრიგის შესანარჩუნებლად სასკ-ის 166-ე მუხლის საფუძველზე აუცილებელი იყო დემოკრატიულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი ზნეობის და განსაკუთრებით იმ ბავშვების დასაცავად, რომლებიც დემონსტრაციის სიახლოვეს იყვნენ. თბილისის სააპელაციო სასამართლომ ძალაში დატოვა ქვედა ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება და დაადგინა, რომ გინება ნამდვილად გათვალისწინებული იყო სასკ-ის 166-ე მუხლით და რომ საქალაქო სასამართლომ მიიღო საფუძვლიანი და დაბალანსებული გადაწყვეტილება. ევროსასამართლომ მსგავსი შეზღუდვა გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვად მიიჩნია.⁴²

საინტერესოა თბილისის ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 18 აპრილის დადგენილება, რომლითაც 2023 წლის 2 მარტს დაკავებული პირი დააჯარიმეს უხამსობისთვის. სასამართლო გადაწყვეტილება *a priori* ნაკლოვანია, რადგან საკმარისი მტკიცებულების გარეშე აკისრებს პიროვნებას ადმინისტრაციულ პასუხისმგებლობას, თუმცა იკვეთება უხამსობის კონტექსტის გარეშე განმარტება და გამოყენება.⁴³ საპროტესტო აქციაზე მყოფი პირების უხამსი ფრაზების თქმა, რაც მიმართულია კონკრეტული კანონპროექტის საპროტესტებლად, არ არღვევს საზოგადოების მთლიანობას, შესაბამისად, არის ჯანსაღი პოლიტიკური დისკურსის ნაწილი. მსგავსი შემთხვევა მოხდა 2023 წლის 10 მარტის დადგენილების შემთხვევაშიც, როდესაც პირს ისე შეეფარდა ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა აქციაზე უხამსი ფრაზების გამოყენებისთვის, რომ სასამართლოს საფუძვლიანად არ შეუსწავლია მტკიცებულებები, არ შეუფასებია კონტექსტი, თუ რა დროს ითქვა უხამსი ფრაზები და შესაბამისად, არაპროპორციულად შეზღუდა გამოხატვის თავისუფლება.⁴⁴ მსგავსი პრაქტიკა, სამწუხაროდ, ფართოდაა გავრცელებული.⁴⁵

⁴² Peradze and Others v. Georgia [ECtHR], App. No. 5631/16, 15 December 2023, paras. 16-22.

⁴³ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 18 აპრილის დადგენილება N4/2242-23.

⁴⁴ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 10 მარტის დადგენილება N4/1500-23.

⁴⁵ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2022 წლის 25 მარტის დადგენილება N4/1277-22; თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 30 მაისის დადგენილება N4/3626-23; თბილისის საქალაქო სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა კოლეგიის 2023 წლის 10 მარტის დადგენილება N4/456-23.

საქართველოს სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი ნათლად აჩვენებს რამდენად პრობლემურია უხამსობის ინტერპრეტაცია. საპროტესტო აქციების დროს დაკავებული პირების ქმედებები ხშირად კონტექსტის ანალიზის გარეშე არის შეფასებული, რაც გამოხატვის თავისუფლებას არაპროპორციულად ზღუდავს.

VII. დასკვნა

უხამსი საუბარი ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილია და საქართველოში ის ხშირად გამოიყენება ემოციურად დატვირთული პოლიტიკური აზრების გაცვლისას. შესაძლებელია მსგავსი გამოხატვა მიუღებელი ან არაეთიკური იყოს მოქალაქეთა უმრავლესობისთვის, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ იგი დაცული არ არის გამოხატვის თავისუფლებით. „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის ჰერმენევტიკული ანალიზით ნათლად ჩანს, რომ უხამსობა დასაშვებია, თუკი პოლიტიკურ ელემენტს შეიცავს, ხოლო ევროსასამართლოსა და აშშ-ის სასამართლოებით განმარტებით, ის ექცევა დაცულ სფეროში, თუ წვრილი შეაქვს ჯანსაღ პოლიტიკურ დისკურსში. კონტექსტისა და ამ წვლილის შეფასების გარეშე ნებისმიერი სახის სანქცირება და შეზღუდვა არღვევს ადამიანების გამოხატვის თავისუფლებას.

სტატიაში განხილული ქართული სასამართლო პრაქტიკაც სწორედ ამ პრობლემასთან პირისპირ ტოვებს საზოგადოებას. სასამართლოები იმგვარად განმარტავენ ნორმას, აკისრებენ ადამიანებს უხამსი გამოხატვისთვის პასუხისმგებლობას, რომ ხშირად არ შეისწავლიან კონტექსტს და არ აფასებენ, რამდენად შეაქვს გამოხატვას ჯანსაღ პოლიტიკურ დისკურსში წვლილი. შესაბამისად, მსგავსი პრაქტიკით ისინი ეწინააღმდეგებიან „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის პათოსს, აქედან გამომდინარე, კონსტიტუციით დადგენილ ზღვარსაც არღვევენ და არაპროპორციულად ზღუდავენ ძირითად უფლებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

- არისტოტელე, მეტაფიზიკა, თ. კუკავას თარგმანი, *Carpe Diem*, 2021
- Bachman A.B., WTF? First Amendment Implications of Policing Profanity, *First Amendment Law Review*, Vol. 17, No.1, 2022
- Gegenava D., *Insults to Religious Feelings v. Freedom of Expression: Lessons From Aisa's Case*, *Studia z Prawa Wyznaniowego*, Vol. 25, 2022
- Hansen M.H., Nielsen T.H., *An Inventory of Archaic And Classical Poleis*, Oxford University Press, 2004

- Hegel G.W.F., *Philosophy of Right*, Translated by S.W Dyde, Batoche Books, 2001
- Heywood A., *Politics*, 5th Ed., Bloomsbury Academic, 2019
- Johnson D.W, Johnson R.T, Civil Political Discourse in a Democracy: The Contribution of Psychology, *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, Vol.6, No.4, 2000
- Ljung M., Swearing: A Cross-Cultural Linguistic Study, *Magnus Ljung, Sociolinguistic Studies*, Vol. 8, No.1, 2014, 18
- Miller E.F., What Does "Political" Mean?, *The Review of Politics*, Vol. 42, No. 1 1980,
- Ming-tak Chew M., The Strategic and Instrumental Use of Verbal Violence by Protesters: Political Swearing in Hong Kong's Anti-Extradition Movement, *Social Movement Studies*, Vol. 24, No.1, 2025
- Mio J.S., *Metaphor and Politics*, *Metaphor and Symbol*, Vol. 12, No.1, 1997
- Rom M.C., Hidaka M., Walker R.B., *Introduction to Political Science*, Rice University, 2022
- Rom M.C., Hidaka M., Walker R.B., *Introduction to Political Science*, OpenStax, 2022
- Van Dijk T.A., What is Political Discourse Analysis?, *Belgian Journal of Linguistics*, Vol. 11, No. 1, 1997
- Zeng H., Tay D., Ahrens K.A., Multifactorial Analysis of Metaphors in Political Discourse, *Metaphor and the Social World*, Vol. 10, No.1, 2020.
- Zoller E., The United States Supreme Court and the Freedom of Expression, *Indiana Law Journal*, Vol 84, No. 885, 2009, 904. Place T.M., Offensive speech and The Pennsylvania Disorderly Conduct Statute, *Temple Political and Civil Rights Law Review*, Vol.12, No. 47, 2002,